

ДМИТРЕНКО Геннадій Васильович,
д-р наук з держ. упр., доц., директор департаменту
регулювання та нагляду за кредит. установами
та бюро кредит. історій нац. Комісії, що здійснює
держ. регулювання у сфері ринків фінанс. послуг

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

Доводиться важливість державного регулювання ринку фінансових послуг для забезпечення єдності ринку, нагляду за функціонуванням фінансових установ і захисту прав споживачів фінансових послуг.

Ключові слова: національна комісія, регулятор, державне регулювання, фінансові послуги, фінансовий капітал, нагляд, страхові компанії, недержавні пенсійні фонди, кредитні спілки.

Дмитренко Г. В. Государственное регулирование рынка финансовых услуг

Доказывается важность государственного регулирования рынка финансовых услуг для обеспечения единства рынка, надзора за функционированием финансовых учреждений и защиты прав потребителей финансовых услуг.

Ключевые слова: национальная комиссия, регулятор, государственное регулирование, финансовые услуги, финансовый капитал, надзор, страховые компании, негосударственные пенсионные фонды, кредитные союзы.

Dmitrenko G. V. State regulation of financial services market

The importance of state regulation of the financial services market for ensure the unity of the market, supervision of financial institutions functioning and the protection of consumers of financial service is proved.

Key words: national commission, regulator, state regulation, financial services, financial capital, supervision, insurance companies, non-governmental pension funds, credit unions.

Постановка проблеми. Незважаючи на сформовану систему державного регулювання ринку фінансових послуг, визначення та розподіл повноважень щодо регулювання, нагляду і контролю за діяльністю фінансових послуг, державне регулювання фінансового сектору економіки на сучасному етапі характеризується недостатньою ефективністю, відстає від сучасних тенденцій і вимог розвитку ринку, недостатньо враховує міжнародний досвід. Ключовою проблемою в здійсненні регулювання ринку фінансових послуг є недостатня координація дій між фінансовими регуляторами, що в процесі наглядової діяльності знаходить відображення в неузгодженості їх дій під час прийняття нормативно-правових актів, недостатній координації дій в умовах системних фінансових криз, недостатньому обміні інформацією та невідпрацьованості механізмів взаємодії під час нагляду за діяльністю фінансових конгломератів чи пов'язаних осіб. Важливе значення має також подальша інтеграція України у світові структури, що визначають міжнародну політику в галузі регулювання фінансових послуг.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ринкова економіка характеризується економічною свободою, мобільністю ресурсів, доступом до інформації та конкуренцією. Проте в ринкових відносинах, у тому числі на ринку фінансів, завжди є сфери, де механізм вільної конкуренції не спрацьовує і виникає необхідність державного регулювання цих відносин.

Дослідження питань необхідності та рівня державного регулювання економічних процесів проводилися науковцями, починаючи з XV ст. У міру розвитку економічної теорії ставлення до ролі державного регулювання постійно змінювалося. Теорії, розроблені трьома основними економічними школами, а саме: неокласичною, кейнсіанською та інституціональною, – значно різняться між собою. Основоположником теорії державного регулювання є Дж. Кейнс. У його фундаментальній науковій праці «Загальна теорія зайнятості, процента і грошей» доведено, що держава має відігравати провідну роль та активно втручатися в економічні та фінансові процеси. Але у вітчизняній науковій літературі ця

проблематика ще не стала об'єктом ґрунтовних досліджень.

Метою статті є доведення необхідності вдосконалення на законодавчому рівні системи страхування життя, медичного та пенсійного страхування, страхування політичних ризиків, діяльності товариств взаємного страхування, діяльності кредитних спілок та ін. Важливе значення має також подальша інтеграція України у світові структури, що визначають міжнародну політику в галузі страхування.

Виклад основного матеріалу. Діяльність Нацкомфінпослуг була спрямована на захист прав споживачів небанківських фінансових послуг, що є одним із пріоритетних напрямків роботи. Продовжувалося виконання ряду завдань, визначених Концепцією захисту прав споживачів небанківських фінансових послуг в Україні та Планом заходів щодо її реалізації, затвердженим розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20 січня 2010 р. [3]. Опрацьовано, надано пропозиції та погоджено проект розпорядження Кабінету Міністрів України, який схвалив стратегію реформування системи захисту прав споживачів на ринках фінансових послуг на 2012 – 2017 рр, що формуватиме та забезпечуватиме реалізацію державної політики у сфері захисту прав споживачів фінансових послуг України та фінансової просвіти. Опрацьовано та надано пропозиції до проекту плану реалізації стратегії реформування системи захисту прав споживачів на ринках фінансових послуг на 2012 – 2017 рр., у разі прийняття якого Нацкомфінпослуг буде визначена відповідальним виконавцем за низкою завдань.

Для вирішення системних питань у сфері захисту прав споживачів комісія підготувала законопроект про заборону надання фінансових послуг, не визначених по суті, який уже прийнято Верховною Радою України за основу. Крім того, до Кабінету Міністрів України регулятор подав законопроект, у якому передбачалася кримінальна відповідальність за організацію або сприяння діяльності «фінансових пірамід».

Нацкомфінпослуг здійснювала заходи щодо вдосконалення роботи зі зверненнями громадян та врегулювання проблемних питань зі споживачами фінансових послуг. Відповідним наказом Голови Нацкомфінпослуг від 31 жовтня 2012 р. утворено громадську приймальню при Нацкомфінпослуг, яка розпочала роботу з 1 листопада 2012 р. Основними завданнями громадської приймальні визначено: організація прийому громадян; надання інформаційної допомоги, у тому числі про права та способи захисту інтересів споживачів фінансових послуг у межах

компетенції та повноважень Нацкомфінпослуг; моніторинг громадської думки; систематизація пропозицій стосовно поліпшення функціонування ринків небанківських фінансових послуг для їх урахування в регуляторній та нормотворчій діяльності Нацкомфінпослуг; розгляд та розв'язання проблем тих громадян, які потребують соціального захисту та підтримки.

У рамках функціонування громадської приймальні Нацкомфінпослуг спільно з представниками громадських об'єднань буде опрацьовуватися питання щодо формування списку вкладників проблемних кредитних спілок, у тому числі виключених із Державного реєстру фінансових установ, обов'язки перед якими не виконані та повернення вкладів яких не проводились. Це дозволить виявити масштаби проблеми, пов'язаної з поверненням вкладникам кредитних спілок їх внесків та стане одним із перших кроків щодо її розв'язання [4].

З метою запровадження міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ), виконання вимог Закону України «Про внесення змін до Закону України „Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні”» від 12 травня 2011 р. № 3332-VI та постанови Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до Порядку подання фінансової звітності» від 30 листопада 2011 р. № 1223 запровадження МСФЗ страховими компаніями здійснено з 1 січня 2012 р., недержавними пенсійними фондами та іншими небанківськими фінансовими установами з 1 січня 2013 р. Підприємствами, якими здійснюється допоміжна діяльність у сферах фінансових послуг та страхування запровадження МСФЗ передбачено починаючи з 1 січня 2014 р. [2].

Для забезпечення запровадження МСФЗ у небанківських фінансових установах вжиті такі заходи:

- створена Консультаційна рада з питань бухгалтерського обліку, аудиту та впровадження МСФЗ у небанківських фінансових установах при Нацкомфінпослуг;
- розроблений проект методичних рекомендацій щодо застосування МСФЗ для страхових компаній в Україні;
- розроблений проект розпорядження Нацкомфінпослуг «Про затвердження Змін до Положення про оприлюднення інформації про діяльність недержавного пенсійного фонду», який урахує вимоги МСФЗ щодо програм пенсійного забезпечення;

- організовані та проведені навчальні семінари щодо запровадження МСФЗ для головних бухгалтерів страхових компаній;

- створена інформаційна веб-сторінка на офіційному сайті Нацкомфінпослуг з питань впровадження МСФЗ, на якій з роз'яснювальною метою постійно оприлюднюються інформаційні повідомлення щодо особливостей запровадження МСФЗ небанківськими фінансовими установами.

Результатом запровадження МСФЗ для небанківських фінансових установ буде відкритість та прозорість їх діяльності, підвищення інформативності фінансової звітності небанківських фінансових установ, забезпечення підвищення інвестиційної привабливості небанківських фінансових установ як для іноземних, так і для вітчизняних інвесторів. У програмі економічних реформ також поставлено завдання щодо введення системи пруденційного нагляду за небанківськими фінансовими установами.

Слід зазначити, що Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо регулювання ринків фінансових послуг» від 2 червня 2011 р. № 3462-VI запроваджений пруденційний нагляд за небанківськими фінансовими установами. Основними напрямками пруденційного нагляду відповідно до закону визначається додержання критеріїв та нормативів: щодо ліквідності, капіталу та платоспроможності, прибутковості, якості активів та ризиковості операцій, якості систем управління та персоналу, додержання правил надання фінансових послуг.

Важливі аспекти запровадження системи пруденційного нагляду за діяльністю страховиків знайшли відображення в проекті Закону України «Про внесення змін до Закону України „Про страхування” (нова редакція) та інших законодавчих актів України. Проект закону спрямований, у тому числі, на встановлення вимог до наявності систем управління ризиками в страхових компаніях, дотримання пруденційних нормативів. Крім того, з метою розвитку системи пруденційного нагляду за небанківськими фінансовими установами комісія здійснила такі заходи:

- затвердила методичні рекомендації щодо форми і звіту актуарія за видами страхування, іншими, ніж страхування життя; щодо форми і звіту актуарія зі страхування життя; щодо базової оцінки інвестиційної діяльності недержавних пенсійних фондів; а також внесені зміни до Положення про інвестиційну декларацію недержавного пенсійного фонду;

– прийняла розпорядження Нацкомфінпослуг від 4 груд. 2012 р. № 2531, яким затверджено Порядок погодження набуття або збільшення істотної участі у фінансовій установі з метою запровадження механізму погодження Нацкомфінпослуг набуття або збільшення юридичними чи фізичними особами істотної участі у фінансових установах, а також стандартів допуску цих осіб для участі у фінансових установах;

– розробила проект розпорядження Нацкомфінпослуг «Про внесення змін до Порядку ведення реєстру аудиторів, які можуть проводити аудиторські перевірки фінансових установ» з метою посилення ролі та відповідальності аудиторів;

– розробила проект розпорядження Нацкомфінпослуг «Про затвердження Змін до Порядку надання звітності фінансовими компаніями, довірчими товариствами, а також юридичними особами – суб'єктами господарювання, які за своїм правовим статусом не є фінансовими установами, але мають визначену законами та нормативно-правовими актами Держфінпослуг можливість надавати послуги з фінансового лізингу» з метою підвищення ефективності пруденційного нагляду за діяльністю фінансових компаній, які надають фінансові послуги з адміністрування фінансових активів для придбання товарів у групах, шляхом впровадження міжнародних стандартів фінансової звітності;

– розробила проект розпоряджень Нацкомфінпослуг з метою впровадження ефективного пруденційного нагляду за діяльністю кредитних установ та кредитних спілок, відповідно до яких нормативно-правові акти, що регулюють пруденційний нагляд за діяльністю кредитних установ та кредитних спілок, приводяться у відповідність до діючого Податкового кодексу, оптимізується фінансова звітність і фінансові нормативи та змінюються обмеження щодо максимально допустимого ризику діяльності таких фінансових установ на ринку фінансових послуг.

З метою ефективного державного регулювання та нагляду за наданням фінансових послуг Нацкомфінпослуг продовжувала забезпечувати необхідний рівень взаємодії з державними органами. Нацкомфінпослуг звернулася до Голови Державної податкової служби України О. Клименка з пропозицією укласти угоду про інформаційне співробітництво між Нацкомфінпослуг та Державною податковою службою (ДПС) України. Інформаційне співробітництво між Нацкомфінпослуг та ДПС України є вкрай важливим для забезпечення ефективного державного

регулювання та нагляду за наданням фінансових послуг і додержанням законодавства в цій сфері, запобігання і припинення порушень на ринках фінансових послуг та реалізації єдиної державної політики у сфері податкових відносин, обов'язкових платежів, посилення контролю за додержанням податкового законодавства учасниками ринків фінансових послуг.

Також у 2012 р. Нацкомфінпослуг з метою реалізації положень Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» провела ґрунтовну роботу щодо забезпечення обміну інформацією з Національним банком України і Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку, підготувала до підписання проекти відповідних угод про інформаційне співробітництво. У 2012 р. Нацкомфінпослуг продовжувала роботу щодо посилення інституціональної спроможності для здійснення ефективного регулювання ринку небанківських фінансових послуг.

Робота Нацкомфінпослуг здійснюється в умовах жорстких бюджетних обмежень, що не дозволяє подолати слабку технологічну забезпеченість, підтримувати належну кваліфікацію кадрів, які забезпечують процес регулювання та нагляду на ринку небанківських фінансових послуг, що негативно впливає на ефективне регулювання та нагляд за цим ринком. Питання необхідності підвищення рівня фінансової незалежності Нацкомфінпослуг детально проговорювалося з міжнародними експертами, залученими в рамках технічної допомоги, за висновками яких регулятор небанківської фінансової сфери потребує нових підходів до забезпечення належного фінансування, відмінних від державного бюджету. Більше того, експерти Європейського Союзу на зустрічі з представниками Нацкомфінпослуг щодо опрацювання майбутніх напрямів залучення міжнародної технічної допомоги зауважили, що подальше надання технічної допомоги українській стороні у сфері ринків небанківських фінансових послуг можливе за умови переходу Нацкомфінпослуг на фінансування за рахунок платежів з піднаглядних установ.

Ураховуючи прийнятий 7 липня 2011 р. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо національних комісій, що здійснюють державне регулювання природних монополій, у сфері зв'язку та інформатизації, ринків цінних паперів і фінансових послуг», Нацкомфінпослуг ініціювала проведення міжвідомчої наради 29 листопада 2012 р. за участю представників Національної

комісії з цінних паперів та фондового ринку, Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері енергетики, Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації, Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері комунальних послуг Голова Нацкомфінпослуг підготував наказ від 24 груд. 2012 р. про утворення міжвідомчої робочої групи, завданням якої на першому етапі стала підготовка спільної пропозиції Президентів України про реформування системи фінансового забезпечення національних комісій.

Протягом 2012 р. було прийнято 3 закони України, 3 постанови Кабінету Міністрів України та 1 розпорядження Кабінету Міністрів України, які були розроблені Нацкомфінпослуг; прийнято та зареєстровано Міністерством юстиції України 18 розпоряджень Нацкомфінпослуг; розроблено 20 методичних рекомендацій та інших документів для учасників ринків небанківських фінансових послуг. Метою прийнятих нормативно-правових актів та тих, що перебувають у стадії розробки, є вдосконалення державного регулювання діяльності небанківських фінансових установ, підвищення надійності та платоспроможності таких установ, захист інтересів споживачів фінансових послуг, розвиток ринків цих послуг.

Відповідно до Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» всі проекти регуляторних актів Нацкомфінпослуг до їх затвердження та подання на державну реєстрацію оприлюднюються в засобах масової інформації та на веб-сайті Нацкомфінпослуг і проходять процедуру погодження зі спеціально уповноваженим органом щодо здійснення державної регуляторної політики. Кожен проект регуляторного акта Нацкомфінпослуг супроводжується аналізом регуляторного впливу у спосіб, передбачений законодавством.

На вимогу ст. 7 Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» розпорядженням Нацкомфінпослуг від 25 трав. 2012 р. затверджено План роботи Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, на 2012 р. (зі змінами) та в його складі План регуляторної діяльності Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг на 2012 р., який оприлюднено на веб-сайті Нацкомфінпослуг [1].

Висновки. Під необхідністю державного регулювання ринку фінансових послуг України слід розуміти взаємопов'язану систему форм, методів та інструментів впливу на учасників ринку фінансових послуг з метою забезпечення єдності і сприятливих умов для розвитку та функціонування ринку фінансових послуг з урахуванням інтересів споживачів цих послуг та вимог законодавства, що в цілому спрямовано на поліпшення інвестиційного клімату в країні.

Регулювання фінансового ринку України полягає у впорядкуванні взаємодії та захисті інтересів його учасників шляхом встановлення певних правил, критеріїв і стандартів. Ефективний нагляд за діяльністю ринку фінансових послуг є важливим інструментом, який разом з ефективною економічною політикою є основою фінансової стабільності в країні.

Список використаних джерел

1. **Інформація** про діяльність Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, за лютий 2013 року. – Режим доступу : www.dfp.gov.ua.

2. **Про внесення** змін до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» : Закон України від 12 трав. 2011 р. № 3332-VI // Офіц. вісн. України. – 2011. – № 44. – Ст. 1768.

3. **Про затвердження** плану заходів щодо реалізації Концепції захисту прав споживачів небанківських фінансових послуг в Україні : розпорядження Кабінету Міністрів України від 20 січ. 2010 р. № 135-р. – Режим доступу : www.zakon4.rada.gov.ua/laws/show/135-2010-%D1%80.

4. **Про кредитні** спілки : Закон України від 20 груд. 2001 р. № 2908-III // Офіц. вісн. України. – 2002. – № 3. – Ст. 79.